

KANTAANKO KUNTOUTUS?

Työllistyminen ammatillisen kuntoutuksen jälkeen

Vakuutuskuntoutus VKK ry on vuoden 2011 aikana tekemässään tutkimuksessa ”Kantaa-ko kuntoutus? Työllistyminen ammatillisen kuntoutuksen jälkeen” selvittänyt ammatillisen kuntoutuksen onnistumista. Keskeisenä tavoitteena oli kartoittaa asiakkaiden työllistymistä ammatillisen kuntoutusohjelman jälkeen sekä koota asiakkaiden omia kokemuksia Vakuutuskuntoutus VKK ry:n järjestämän ammatillisen kuntoutusprosessin toteutumisesta. Päämääränä oli tutkimuksen avulla selvittää mahdollisuuksia kehittää toimintaa yhä tuloksellisemmaksi ja asiakkaat yhä paremmin huomioonottavaksi.

Tutkimuksen otannan muodostivat asiakkaat, joiden ammatillinen kuntoutusohjelma oli päättynyt vuoden 2008 aikana. Ammatillisessa kuntoutusohjelmassa olevien osuus kaikista VKK ry:n asiakkaista vuonna 2008 oli 47 %. Kyselylomake lähetettiin 318:lle VKK ry:n entiselle asiakkaalle. Kyselyyn oli mahdollista vastata joko palauttamalla paperisen kyselylomakkeen postitse tai täyttämällä elektronisen kyselyn VKK ry:n kotisivuilla. Kyselyyn vastatessaan asiakkaan tuli ilmoittaa käsittelytunnus, joka oli mainittuna kyselylomakkeen ohessa lähetetyssä saatekirjeessä. Käsittelytunnus mahdollisti asiakkaan antamien tietojen yhdistämisen VKK ry:n asiakasrekisterin tietoihin vastausten analyysivaiheessa. Vastauksia palautui kaiken kaikkiaan 137 kappaletta, jolloin vastausprosentiksi muotoutui 43 %.

Taustatietoja

Vastanneista 44 % oli naisia ja miehiä 56 %. Ikäjakauma rakentui niin, että alle 30-vuotiaita oli 10 %. Ikäluokkaan 30–39 lukeutui 24 %. Eniten vastanneita (40 %) kuului 40–49-vuotiaisiin. 50–59-vuotiaita oli 23 % ja yli 60-vuotiaita 3 %.

Vastanneista 37 % oli kotoisin Etelä-Suomen läänistä. Länsi-Suomen läänin asukkaiksi lukeutui 36 % ja Itä-Suomen 16 %. Oulun Läänin edustajia oli aineistossa 10 % ja Lapin läänin edustajia vain 1 %.

Ammattitautijakauma vastaa VKK ry:hyn aiempina vuosina saapuneiden toimeksiantojen ammattitautijakaumaa. Yleisin ammattitau-
deista on allerginen kosketusihottuma (24 %), jota seuraavat astma (17 %) ja allerginen nuha (8 %). Vammojen osalta jakauma vastaa niin ikään aiempia tilastoja raajavammojen (41 %) muodostaessa molemmissa tilastoissa huomattavan enemmistön kaikista vammoista, kun taas muita vammoja oli vain muutamia prosentteja (kaula- tai lannerangan vamma 6 %, vartalon alueen vamma 2 % ja aivovamma 2 %).

Aineistossa on edustettuna ainoastaan ammatillisen kuntoutusohjelman läpikäyneet asiakkaat ja täten heidän vammansa/ammattitautinsa. Näin ollen on huomioitava, että vammojen esiintyvyys kaikkien VKK ry:n asiakkaiden keskuudessa on laajempi. Esimerkiksi aivovamman saaneita on toimintakykykuntoutuksen puolella enemmän, jolloin heidän ammatillisia kuntoutusmahdollisuuksiaan on selvitelty toimintakykykuntoutuksen ohella eivätkä he tästä syystä lukeudu tämän tutkimuksen aineistoon.

Ennen ammatillisen kuntoutuksen alkamista suurin osa (51 %) vastanneista oli ollut täysin kykenemättömiä työhönsä vamman tai ammattitaudin seurauksena. 13 % kykeni vain osittain työhön vamman tai ammattitaudin vuoksi. Työssä ennen ammatillista kuntoutusta oli 26 % ja työttömänä 7 %. Kokemuseräisen tietämyksen perusteella ennen ammatillista kuntoutusta työssäolleiden määrä (26 %) vaikuttaa melko suurelta. On mahdollista, että vastanneet olivat tulkinneet kysymyksen viittaavan työsuhteen olemassaoloon ennen ammatillista kuntoutusta niin, että omatessaan voimassa olevan työsuhteen ennen kuntoutuksensa alkua, he tulkitsivat sopivaksi vastausvaihtoehdoksi 'työssä'. Tarkempia johtopäätöksiä vastausten taustalla vaikuttavista tekijöistä on kuitenkin mahdotonta vetää.

Suurin osa (77 %) vastanneista ei sillä hetkellä saanut korvauksia tapaturma- tai liikennevakuutuksesta. 17 % ilmoitti saavansa ansionalemakorvausta liikenne- tai tapaturmavakuutuksesta. Osaeläkkeelle siirtyneitä vastanneista oli 5 % ja 1 % kertoi saavansa täyttä eläkettä tapaturma- tai liikennevakuutuksesta.

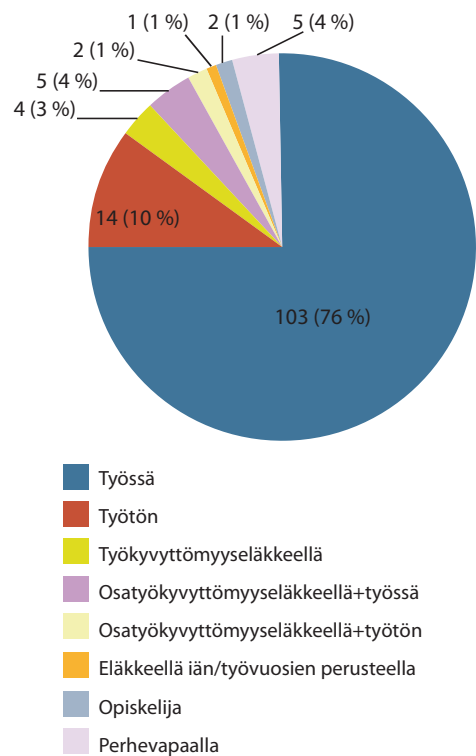
Ammatillisen kuntoutuksen sisältö

Huomattavalla enemmistöllä (86 %) ammatillinen kuntoutus oli koostunut pääasiassa tutkintoon johtavasta ammatillisesta koulutuksesta. Heistä 15 % suoritti oppisopimuskoulutuksen, 22 % korkeamman asteen tutkintoon johtavan koulutuksen (amk, yliopisto) ja loput 49 % tavanomaisen alemman asteen tutkintoon johtavan ammatillisen koulutuksen.

Osassa tapauksista ammatillinen kuntoutusohjelma oli sisältänyt koulutuksen ohella esimerkiksi työkokeiluja tai työhönvalmennusta. Koulutuksen voitiin näissä tapauksissa nähdä edustavan kuntoutuksen pääsisältöä ja muiden keinojen toimivan koulutuksen sopivuuden varmistajana tai työelämänpaluun helpottajana. Tällaisia tapauksia oli aineistossa 12 % ja ne luokiteltiin tilastoihin kuntoutusohjelman pääsisällön mukaan.

Vastanneista 10 %:lla ammatillinen kuntoutus oli pääasiassa työpaikkakuntoutusta (kuten työkokeilu tai työhönvalmennus) ja 4

Kuvio 1. Työllistyminen ammatillisen kuntoutuksen jälkeen. Prosenttiosuudet suluissa.



%:lla täydennyskoulutusta tai tutkintoon johtamattomia kursseja.

Työllistyminen

Tutkimuksen ensisijaisena tavoitteena oli hahmottaa ammatillisen kuntoutuksen läpikäyneiden työllistymistä. Vastausten perusteella voidaan todeta enemmistön vastanneista työllistyneen ammatillisen kuntoutuksen jälkeen.

Asiakkaista, joiden ammatillinen kuntoutusohjelma oli päättynyt vuoden 2008 aikana, oli työssä 76 %. Työttömänä heistä oli 10 %. Työkyvyttömyyseläkkeelle oli siirtynyt vastanneista 3 % ja osatyökyvyttömyyseläkkeelle 5 %. Osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä 71 % oli samanaikaisesti työssä.

Vastausten perusteella uuden toimialan ja työllistymisen välillä ei ollut yhteyttä vaan eri toimialat näyttivät työllistävän kuntoutuneita tasaisesti. Yleisimpinä vastanneiden keskuudessa esiintyneinä toimialoina mainittakoon sosiaali- ja terveystieteiden palvelut, kuljetus ja varastointi sekä rakentaminen ja teollisuus. Työl-

listymistä ammattiryhmittäin analysoitaessa ei näkynyt mainittavia eroja. Kuitenkin voidaan todeta ylempien ammattiryhmien lisääntyneen ammatillisen kuntoutuksen päätyttyä, mikä selittynee vammaan tai ammattitaudin edellyttämällä koulutustason nousulla.

Enemmistö (66 %) oli työllistynyt ammatillisen kuntoutuksen päätyttyä alle kolmessa kuukaudessa. 3–6 kuukautta työllistymiseen kului 11 %:lla vastanneista ja 3 % kertoi saaneensa töitä 7–12 kuukauden kuluttua kuntoutuksesta. Huomionarvoista on, että 8 % vastanneista onnistui työllistymään vielä vuoden jälkeen kuntoutuksen päättymisestä. Vastanneista 12 % (16 kpl) ilmoitti jääneensä työttömäksi.

Työllistymättömistä enemmistö oli yli 40-vuotiaita miehiä. Heidän kohdallaan ei ollut havaittavissa mitään erityistä yhdistävää tekijää, vaan vamma-/ammattitautijakauman ja koulutustaustat olivat kirjavia. Syiksi työelämästä poissaoloon ja työllistymättömyyteen muutama kertoi perhevapaan tai opiskelun ja neljä mainitsi saavansa osa- tai täytätä työkyvyttömyyseläkettä. Suurin osa kertoi kuitenkin olevansa poissa työelämästä yksinkertaisesti työttömyyden vuoksi. Ammattinimikkeiksi he tarkensivat muun muassa suunnitteluassistentin, sisustussuunnittelijan sekä kiinteistöhuoltajan.

Ammatillisen kuntoutuksen päätyttyä enemmistöllä (87 %) oli ollut työsuhteita yhdestä kolmeen. Vastanneista 4 % kertoi työsuhteita olleen 4–6 ja 2 % sanoi olleensa ainakin seitsemässä työsuhteessa. Seitsemässä tai useammassa työsuhteessa olleiden vastaajien ammattinimikkeet olivat kirjaamissihteeri, lähihoitaja sekä toiminnanjohtaja myyntialalla. He olivattyöllistyneet alle puolessa vuodessa ammatillisen kuntoutuksen päätyttyä. Mitään erityistä yhdistävää tekijää ei heidän kohdallaan ollut havaittavissa.

Vastanneista 57 % ilmoitti, ettei heillä ollut ammatillisen kuntoutuksen jälkeen yhtään työttömyysjaksoa, 23 %:lla työttömyysjaksoja oli ollut vain yksi. Kyseisen työttömyysjakson pituus vaihteli kuukaudesta yli vuoden pituiseen, ollen kuitenkin useimmiten kuukauden pituinen. Vastanneista 13 % kertoi työttömyysjaksoja olleen 2–3, vaihdellen yhteenlasketulta

pituudeltaan kuukaudesta yli vuoden mittaisiin, suurimman edustuksen ollessa yli vuoden mittaisissa. Vastanneista 4 % ilmoitti työttömyysjaksojen määräksi 4–6, jolloin jaksojen yhteenlaskettu pituus oli enemmistöllä yli 12 kuukautta. Lukujen perusteella voidaan sanoa, että mitä useampi työttömyysjakso oli henkilöllä ollut, sitä pidempi oli myös keskimäärin työttömyysjakson kesto.

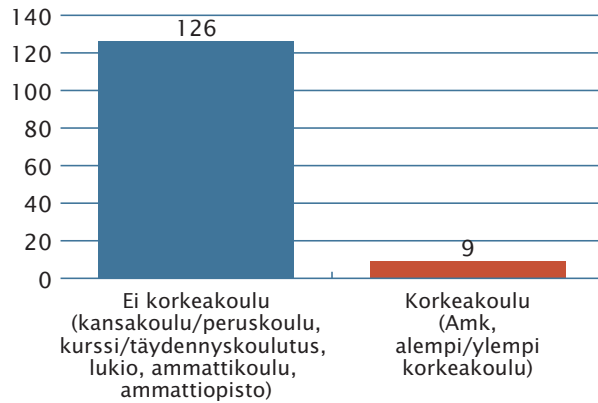
Työllistyminen – taustamuuttujat

Tarkasteltaessa työllistymisen yhteyttä artikkelin alussa esitettyihin taustamuuttujiin voidaan todeta työllistymisen olevan samanlaista kaikissa muuttujien luokissa. Työssäkäyvien määrä jakautui tasaisesti kummankin sukupuolen edustajien kesken. Työllistyminen oli alimmissa ja vastaavasti korkeimmissa ikäluokissa hieman muita luokkia alhaisempaa, mikä selittynee nuorten opiskelulla ja perhevapailla sekä toisaalta korkeimpien ikäluokkien eläkkeelle siirtymisellä. Työttömyys ei näyttäytynyt missään muuttujan luokassa erityisen korkeana. Vamma- ja ammattitautijakauman suhteen työllistymistä oli tapahtunut tasaisesti jokaisessa luokassa.

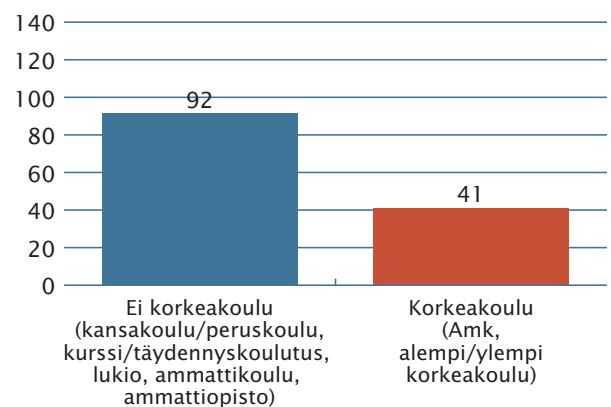
Asuinläänien ja työllistymisen välillä voi havaita jonkinasteisen yhteyden. Korkeimmat työllistymisprosentit vastanneiden keskuudessa olivat Etelä-Suomen sekä Oulun läänissä. Tosin Oulun lääniin lukeutuvia vastaajia oli aineistossa ainoastaan 11, joten heidän kohdallaan johtopäätösten tekeminen on epävarmaa. Myös työttömien osuus läänittäin oli alhaisin Etelä-Suomen ja Oulun läänissä. Itä-Suomen lääni näyttäyty keskitasoisena työllistävyiden ja työttömyyden suhteen, kun taas Länsi-Suomen läänissä työllisyys oli alhaisin ja työttömyys korkein. Lapin läänin kohdalla johtopäätöksiä ei ole mielekästä tehdä, sillä lääniä edusti ainoastaan kaksi vastausta. Tulokset vaikuttivat noudattavan jossain määrin todellista työllistymistä maasamme, mutta on syytä pitää mielessä aineistonrajallinen koko (137 vastausta).

Kuvio 2. Koulutusrakenteen muutos ammatillisen kuntoutuksen myötä

Koulutus ennen ammatillista kuntoutusta



Koulutus ammatillisen kuntoutuksen jälkeen



Työllistyminen – koulutus

Vastanneiden koulutusrakenne oli muuttunut huomattavasti ammatillisen kuntoutuksen myötä. Kuvio 2 esittelee karkeasti tätä muutosta.

Ennen ammatillista kuntoutusta suurin osa vastanneista oli joko kansa- tai peruskoulun käyneitä tai suorittanut korkeimpana koulutuksenaan alemman asteen tutkinnon tai joi-takin tutkintoon johtamattomia kursseja. Ammatillisen kuntoutuksen myötä koulutustausta muuttui huomattavasti, mikä ilmeni korkea-koulututkintojen runsaana kasvuna.

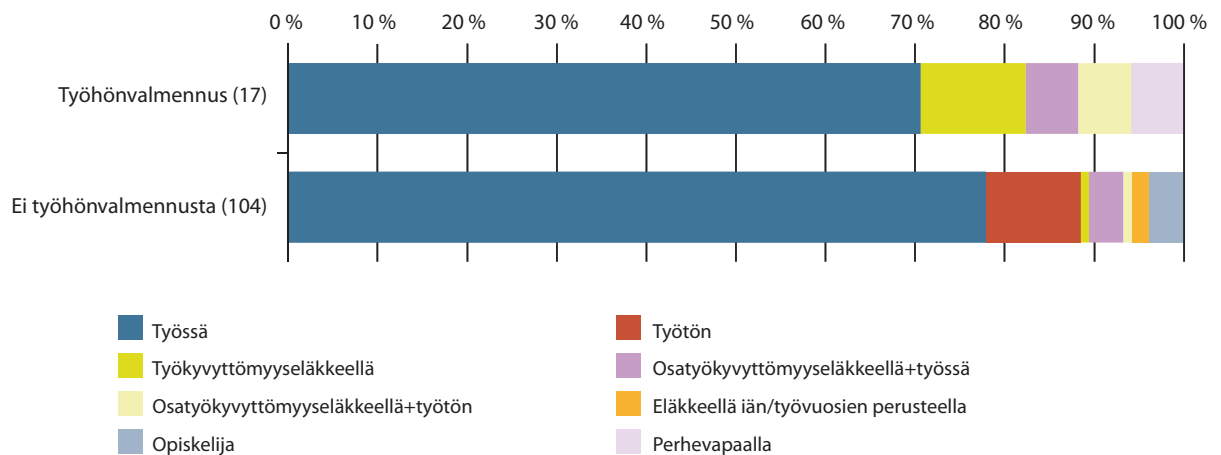
Tutkimuksen tulokset osoittivat koulutuk-sella olevan jonkinasteisen yhteyden työllis-

tymismahdollisuuksiin. Mitä korkeampi kou-lutus, sitä paremmat näyttäisivät olevan työl-listymismahdollisuudet. Erot eri koulutusten välillä olivat kuitenkin pieniä, eikä siis ole syytä vetää sen enempiä johtopäätöksiä kou-lutusten työllistävyyydestä. Mikään koulutus ei kuitenkaan näyttäytynyt heikkona vaihtoehto-na työllistymisen kannalta.

Työllistyminen – koulutusohjelmaan kytketty työhönvalmennus

Joissakin tapauksissa tutkintoon johtavan koulutuksen jälkeen kuntoutuja oli mahdollis-ta ohjata työhönvalmennukseen työllistymis-mahdollisuuksien parantamiseksi. Kyseinen

Kuvio 3. Koulutusohjelmaan kytketyn työhönvalmennuksen yhteys ammatillisen kuntoutuksen jälkeiseen työllistymiseen



työhönvalmennus on kuitenkin syytä erottaa työpaikkakuntoutuksena järjestettävästä työhönvalmennuksesta, minkä tarkoituksena on pikemminkin asiakkaan ammatillinen kuntoutus. Kuvio 3 esittää koulutuksen jälkeisen työhönvalmennuksen saaneiden määrää aineistossa (ilmoitettu sulkeissa palkkien otsikoiden yhteydessä) sekä työhönvalmennuksen ja työllistymisen yhteyttä.

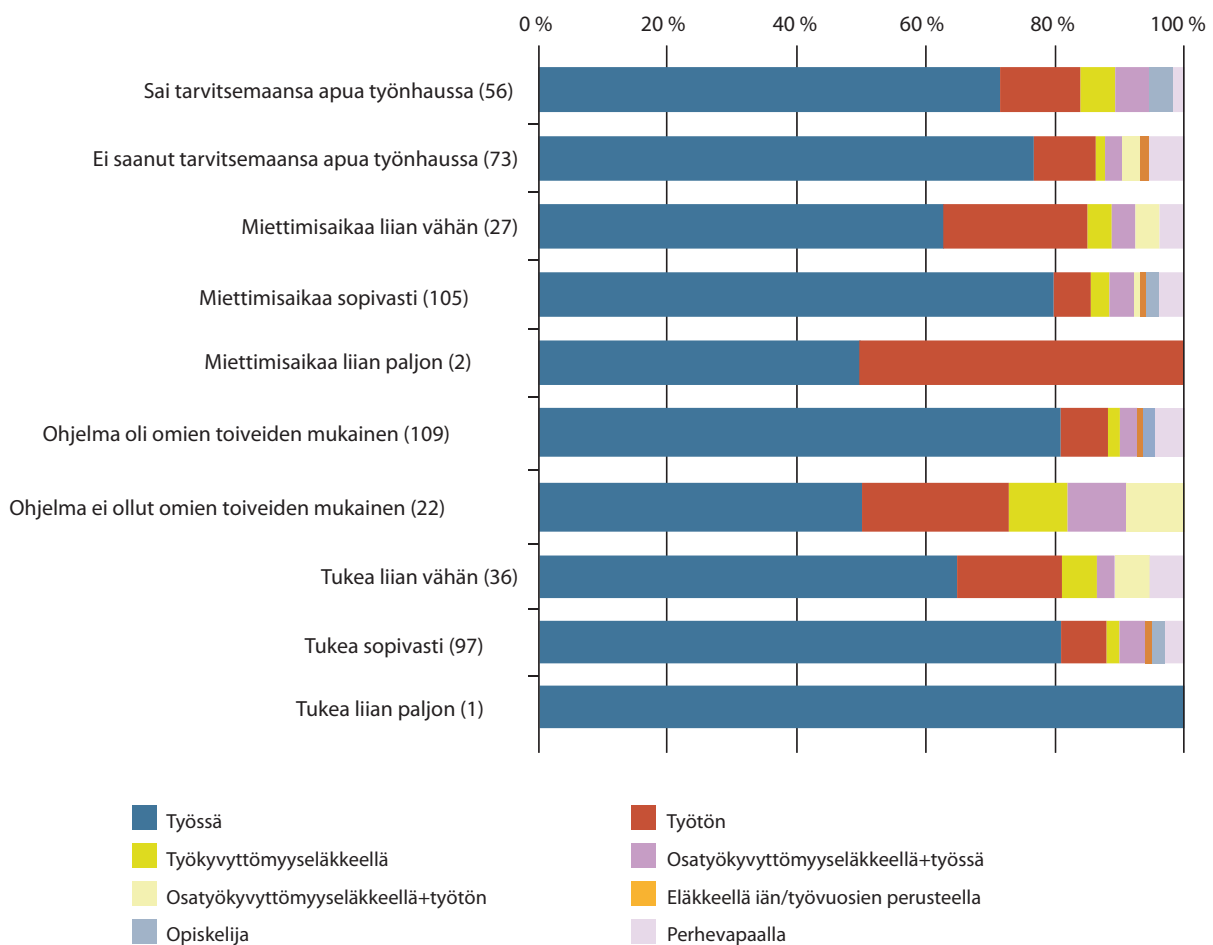
Työhönvalmennusta tutkintoon valmistaneen koulutuksen jälkeen saaneita oli aineistossa 17, mikä oli 14 % koko aineistosta. Työllistymisen ja koulutuksen jälkeisen työhönvalmennuksen välillä löytyi tutkimuksessa selkeä yhteys. Työhönvalmennuksessa olleista 71 % oli sillä hetkellä työssä eikä yksikään ollut työttömänä. Vastanneista ne, jotka eivät olleet työhönvalmennuksessa, työssä oli

78 %, mutta työttömänä jopa 11 %. Vaikuttaa siltä, että työhönvalmennus ehkäisi riskiä jäädä työttömäksi ammatillisen kuntoutuksen päätyttyä. Kuitenkin on syytä pitää mielessä, että tulokset pohjautuvat suhteellisen pieneen vastausjoukkoon.

Työllistyminen – kokemukset ammatillisesta kuntoutuksesta

Tarkasteltaessa asiakkaiden omia kokemuksia ammatillisesta kuntoutuksestaan ja niiden yhteyksiä työllistymiseen on muistettava, että kyseisten yhteyksien taustalla vaikuttavia syitä ei tämän tutkimuksen puitteissa ollut mahdollista selvittää. Kuviossa 4 havainnoidaan kokemuksia ammatillisesta kuntoutuksesta ja niiden yhteyttä kuntoutuksen jälkeiseen työl-

Kuvio 4. Subjektivisten kokemusten yhteys ammatillisen kuntoutuksen jälkeiseen työllistymiseen. Vaihtoehdon valinneiden lukumäärä ilmoitettu sulkeissa.



listymiseen. Kuviossa on esitettyä kokemus ammatillisen kuntoutuksen aikaisesta avunsaannista työnhaussa, kokemus miettimisajan riittävydestä kuntoutuksen aikana, tyytyväisyys ammatillisen kuntoutuksen ohjelmaan sekä kokemus tuen saannista kuntoutuksen aikana.

Enemmistö vastanneista koki jääneensä vaille tarvitsemaansa apua työnhaussa. Mielenkiintoista on, että apua vaille jäämisen kokemuksista huolimatta työllistyminen heidän joukossaan oli korkeampaa (76 %) kuin apua saaneiden ryhmässä (71 %), joskin ero oli pieni. Huomionarvoista on, että apua vaille jääneiden ryhmä koostuu pitkälti entisistä yrittäjistä ja opiskelijoista. Avun tarjoajina mainittiin usein VKK ry, TE-toimisto tai oppilaitokset.

Tutkimuksessa kartoitettiin edellisen kysymyksen ohella mahdollista tarvetta lisäapuun ammatillisen kuntoutuksen aikana ja erityisesti työnhaussa. Mielenkiintoista ja hieman hämmäntävääkin oli, että usein vastaukset olivat ristiriidassa keskenään kuntoutujien vastatessa jääneensä vaille tarvitsemaansa apua, mutta niissä ei silti kaivattu lisäapua työnhaussa. Yhtenä mahdollisena syynä kyseiseen ristiriitaan saattaa olla työllistyminen avuntarpeesta huolimatta. Tällöin kuntoutuja oli jäänyt vaille tarvitsemaansa apua etsiessään itselleen työtä ammatillisen kuntoutuksen jälkeen, mutta saatuaan työn kokenut (lisä) avun tarpeettomaksi. On myös mahdollista, että joissakin tapauksissa kyse on ollut esimerkiksi kysymysten väärin ymmärtämisestä.

Vastaajilta kysyttiin, kuinka paljon he kokivat saaneensa aikaa uuden työuran pohtimiseen. Kuvio 4 esittelee kokemuksia miettimisajan sopivuudesta ammatillisen kuntoutusohjelman aikana sekä kyseisten kokemusten yhteyttä työllistymiseen.

Kokemuksilla miettimisajan sopivuudesta vaikutti olevan yhteyttä työllistymiseen. Työllistyminen miettimisaikaa ammatillisen kuntoutuksen aikana sopivasti saaneiden ryhmässä oli muita ryhmiä korkeampaa (80 %) ja työttömyys vähäisempää (6 %). Tosin on otettava huomioon miettimisaikaa liian paljon saaneiden ryhmän erittäin rajallinen koko,

mistä johtuen johtopäätöksiä ei ollut mahdollista tehdä kyseisen ryhmän ja työllistymisen yhteydestä.

Kuten miettimisajan kohdalla, myös omien toiveiden huomiointi ammatillisessa kuntoutusohjelmassa näytti olevan yhteydessä työllistymiseen. Ne vastanneista, joilla ammatillinen kuntoutusohjelma oli omien toiveiden mukainen, työssä oli sillä hetkellä 81 % ja työttömänä vain 7 %. Vastaavat luvut ohjelman ristiriitaiseksi omien toiveiden kanssa kokeneiden ryhmässä olivat työssä 50 % ja työttömänä 23 %.

Tuen-, ohjauksen- ja tiedonsaannilla ammatillisen kuntoutusohjelman aikana ilmeni yhteys työllistymiseen ammatillisen kuntoutusohjelman jälkeen. Työssäoloprosentti oli tukea oman kokemuksen mukaan sopivasti saaneilla 80 %, kun taas tukea liian vähän saaneilla vain 64 %. Myös työttömyysprosentti osoitti kyseisten ryhmien välistä eroa: tukea sopivasti saaneilla vain 7 % ja tukea liian vähän saaneilla 17 %. Ainoastaan yksi vastanneista koki saaneensa tukea liian paljon, joten kyseisen ryhmän huomioiminen analyysissä ei ollut ryhmän koosta johtuen perusteltua. Taustalla saattoi myös olla työllistymättömyyden aikaansaama negatiivinen suhtautuminen kuntoutusprosessiin. Se, millaisena tuen-, ohjauksen- ja tiedonsaannin koki, olikin riippuvainen mahdollisesta työllistymisestä.

Toive pidempiaikaisesta tuesta

Tutkimuksessa kartoitettiin asiakkaiden kokemuksia ammatillisesta kuntoutusohjelmasta myös avoimia vastauksia kokoamalla. Avoimista vastauksista päällimmäisenä esiin nousi toive saada enemmän tukea ja ohjausta ammatillisen kuntoutuksen päättyessä ja siirryttäessä työelämään. Moni vastanneista koki tämän siirtymävaiheen vaikeana ja mielsi avun loppuneen liian aikaisin. Tätä voidaan pitää huomionarvoisena tuloksena, joka antaa aiheen pohtia VKK:n ohjausotteen kehittämistä vielä tässäkin siirtymävaiheessa. Jatkossa tulee pohtia keinoja, joilla ammatillisen kuntoutuksen loppuvaiheessa ja sen päättyessä olisi mahdollista helpottaa työelämään siirtymistä.

Perusteltuja keinoja ovat esimerkiksi opastus ansioluettelon ja työhakemusten tekemiseen. Mielekkäänä kehittämiskohteenä voidaan pitää myös yhteyden lujittamista työhallinnon kanssa, sen varmistamiseksi etteivät kuntoutajat jää vaille tarvitsemaansa apua.

Johtopäätöksiä

Vakuutuskuntoutus VKK ry:n suorittaman ammatillisen kuntoutuksen jälkeistä työllistymistä kartoittavan tutkimuksen perusteella on mahdollista todeta kuntoutuksen toteutuvan onnistuneesti ja sillä saavutettavan halutunlaisia lopputuloksia. Näin voidaan perustellusti todeta työllistymisprosentin ollessa 76 %.

Tulosten perusteella taustamuuttujien sekä ammatillisen kuntoutuksen sisällön eroavaisuudet eivät erityisesti vaikuttaneet työllistymismahdollisuuksiin: kaikkien ryhmien edustajat työllistyivät tasaisesti ammatillisen kuntoutuksen jälkeen. Sen sijaan ammatillisen kuntoutusohjelman aikaisella miettimisajan pituudella sekä tuen ja ohjauksen mää-

rällä kuin myös asiakkaan omien toiveiden huomioinnilla oli yhteys työllistymiseen ohjelman päätyttyä. Tuloksista nousi esille myös muutamia kehittämiskohteita, kuten tarve runsaampaan tukeen ja ohjaukseen ammatillisen kuntoutuksen päätösvaiheessa. Tämän kehittämiskohteen rinnalla on syytä huomioida kuitenkin työllistymättömyyden mahdollisesti synnyttämä negatiivinen suhtautuminen ammatillisen kuntoutuksen prosessiin. Perusteltua on kuitenkin jatkossa kiinnittää erityistä huomiota tuen tarjontaan ammatillisen kuntoutuksen päätösvaiheessa.

Vakuutuskuntoutus VKK ry on tapaturma-, liikenne- ja työeläkevakuutuslaitosten yhteinen palveluyritys, jonka tehtävänä on suunnitella ammatillista kuntoutusta sekä toimintakykyä edistävää ja ylläpitävää kuntoutusta yhdessä kuntoutuajan, yhteistyökumppaneiden ja vakuutuslaitosten kanssa.

YTM **JOHANNA ALHONEN** TYÖSKENTELEE KUNTOUTUSSUUNNITTELIJANA VAKUUTUSKUNTOUTUS VKK RY:SSÄ.